

Krzysztof Biel SJ
Akademia Ignatianum w Krakowie

Resocjalizacja kreująca

Marek Konopczyński,
Pedagogika resocjalizacyjna.
W stronę działań kreujących,
Oficyna Wydawnicza „Impuls” – Pedagogium.
Wyższa Szkoła Nauk Społecznych,
Kraków – Warszawa 2014, ss. 206.

Resocjalizacja od dawna uważana jest za proces, którego efektem końcowym jest przystosowanie jednostki do funkcjonowania w społeczeństwie bez naruszania norm społecznych. O ile łatwo zdefiniować pożądany rezultat zabiegów resocjalizacyjnych (brak naruszania norm prawnych i społecznych), o tyle znacznie trudniej wskazać skuteczne kierunki i metody prowadzące do osiągnięcia zamierzonego efektu. Instytucjonalne formy resocjalizacji, doskonalone przez ponad sto lat, przyczyniły się raczej do postrzegania resocjalizacji w negatywnym świetle jako oddziaływań wymagających dużych nakładów, a jednak nieskutecznych, nieprzyczyniających się do redukcji recydywy. Kryzys resocjalizacji w formie korekcyjizmu, będący efektem nieskutecznych zabiegów wpisujących się w nurt paradygmatu pozytywistycznego, doprowadził do ostrej krytyki samej idei „naprawiania” ludzi i do powrotu do idei sprawiedliwego karania w wydaniu neoklasycywnym. Gdy wydawało się, że resocjalizacja znalazła się na przegranej pozycji wobec paradygmatu kryminologii neoklasycyźnej, nastąpiło swoiste odrodzenie będące efektem wzmożonych analiz opartych na szeroko zakrojonych badaniach naukowych. Tym samym kryzys resocjalizacji stał się przyczynkiem do odnowionej

Reviews

Recenzje
SPI(17)2014 / ISSN 2299-4898

refleksji naukowej, która zaowocowała konstruowaniem nowych modeli wychowania resocjalizującego.

Koncepcja resocjalizacji, pojmowana na świecie jako rehabilitacja społeczna (*social rehabilitation*), usytuowana jest głównie w obrębie nauk prawnych i psychologicznych, co prowadzi do traktowania jej bądź jako narzędzia sprawiedliwego karania, bądź też przybiera różne formy terapii. Polska myśl resocjalizacyjna ma swoje początki w opracowaniach naukowców zorientowanych pedagogicznie, takich jak: Maria Grzegorzewska, Otton Lipkowski, Jan Konopnicki czy Stanisław Jedlewski i Czesław Czapów. Do autorów, którzy resocjalizację pojmują w kategoriach pedagogicznych, z pewnością zalicza się Pan Profesor Marek Konopczyński, Założyciel i Rektor Pedagogium – Wyższej Szkoły Nauk Społecznych oraz Przewodniczący Sekcji Pedagogiki Resocjalizacyjnej PAN. Prace Profesora Konopczyńskiego dotyczą szeroko pojętej metody twórczej resocjalizacji i wpisują się dobrze w powstałą w polskiej myśli resocjalizacyjnej lukę, wynikającą z przesilenia i kryzysu starego, tradycyjnego podejścia. Efektem tego kryzysu jest głównie niejednorodność pojęć funkcjonujących w przestrzeni naukowej oraz niespójność teleologiczna dotycząca spodziewanych rezultatów procesu resocjalizacji. Prowadzi to do nieuprawnionego, niepopartego rzetelnymi badaniami empirycznymi, wprowadzania różnych programów resocjalizacyjnych, które są z góry skazane na niepowodzenie, gdyż nie przyczyniają się do redukcji recydywy.

Zmieniająca się rzeczywistość społeczna i wychowawcza nakłada na teoretyków i praktyków obowiązek poszukiwania nowych rozwiązań teoretycznych i, co za tym idzie, innowacyjnych praktyk wychowawczych. Prof. Konopczyński wskazuje, że w przestrzeni resocjalizacyjnej narosło wiele mitów co do skuteczności resocjalizacji: wiara w resocjalizacyjną rolę prawa, przekonanie, że terapia jest tym samym co resocjalizacja czy uznanie, że instytucje resocjalizacji zmieniają przestępcę w lepszego człowieka. Identyfikacja mitów, błędnych lub skrótowych ścieżek myślenia jest podstawą do konstruowania wiedzy opartej na współczesnych teoriach, ujmujących rzeczywistość wychowawczą w adekwatne ramy odniesienia i dających się przetransponować w skuteczne metody oddziaływań praktycznych.

Pierwszy rozdział publikacji stanowi nakreślenie szerszego obszaru odniesienia dla działań resocjalizacyjnych. Jest to prezentacja

współczesnych dylematów socjalizacji, ze szczególnym zwróceniem uwagi na socjalizację w „wirtualnej sieci” jako na nowe wyzwanie dla pedagogiki resocjalizacyjnej oraz socjalizację w świecie „realnym”. Gdy chodzi o działanie mechanizmów socjalizacyjnych w wirtualnym świecie, na uwagę zasługują dwa efekty: poziom empatyczności i jego wirtualno-socjalizacyjne uwarunkowania oraz problem agresji i jej wirtualno-tożsamościowe konteksty. Zarówno niski poziom empatii, jak i znaczne nasilenie poziomu agresji stanowią dużą barierę socjalizacyjną i sprzyjają rozwojowi symptomów niedostosowania społecznego i w konsekwencji przestępczości. W procesie socjalizacji realnej najistotniejszym elementem jest język jako podstawowa forma komunikacji. Przyczynia się on do rozwoju potencjałów i parametrów tożsamości indywidualnej i społecznej, które odgrywają niebagatelną rolę w procesie resocjalizacji. Autor wskazuje na pierwszorzędną rolę rodziny w procesie socjalizacji oraz na obecność schematów poznawczych, które są głównym mechanizmem umożliwiającym człowiekowi zdobywanie wiedzy o otaczającej go rzeczywistości. Mechanizmy socjalizacyjne wpływają na różne wymiary życia człowieka i kształtują jego relacje z otoczeniem i zdolność do pełnienia ról społecznych.

W rozdziale drugim Autor przedstawia dwie koncepcje pedagogiki resocjalizacyjnej, które funkcjonują w Polsce na przełomie XX i XXI wieku. Pierwsza z nich, oparta na oddziaływaniach korekcyjnych i psychokorekcyjnych, została przez Autora nazwana klasyczną pedagogiką resocjalizacyjną. Ma ona charakter „naprawczy” i koncentruje się na behawioralnych i osobowościowych deficytach wychowanków. Klasyczna pedagogika resocjalizacyjna wywodzi się z teorii behawioralnych, koncepcji psychodynamicznych oraz koncepcji wielowymiarowych o orientacji humanistycznej. Ocena krytyczna klasycznej pedagogiki resocjalizacyjnej dotyczy przede wszystkim tego, że główny nacisk kładzie na przystosowanie wychowanków do warunków izolacji. Tymczasem ponowna socjalizacja nie może się dokonywać w warunkach izolacji, gdyż nieskuteczne są wtedy mechanizmy socjalizacyjne: identyfikacja, internalizacja i naśladownictwo. Autor proponuje własną koncepcję pedagogiki resocjalizacyjnej opartej na wymiarach kreujących, którą określa jako nieklasyczną pedagogikę resocjalizacyjną. Koncepcja ta opiera się na teoriach poznawczych i interakcjonistycznych. Głównym za-

łożeniem pedagogiki resocjalizacyjnej o wymiarach kreujących jest rozwijanie twórczych potencjałów jednostki, co prowadzi do rozwoju nowej nieprzestępczej tożsamości (rozdział trzeci). Proces resocjalizacji ma dwa wymiary. Pierwszy to postępowanie resocjalizacyjne rozumiane jako realizowanie zaplanowanych oddziaływań, które są ukierunkowane na przystosowanie jednostki do prawidłowego funkcjonowania w placówce resocjalizacyjnej. Drugi wymiar to kreowanie resocjalizacyjne, które jest oddziaływaniem o charakterze rozwojowym nastawionym na wzmacnianie potencjałów wychowanków. Oba przeplatające się procesy odzwierciedlają koncepcję kreującego wychowania resocjalizacyjnego. Istotną rolę w procesie tworzenia nowej tożsamości odgrywa proces destygmatyzacji, dokonujący się w kontekście interakcji społecznych, który stanowi konieczny warunek powrotu do społeczeństwa.

Ostatni rozdział opracowania zawiera metodykę resocjalizacji opartej na działaniach kreujących. Autor proponuje stosowanie metod inspirujących, kreujących i destygmatyzujących oraz formułuje konkretne zalecenia metodyczne dla skutecznej praktyki. Stosowanie wskazanych metod opiera się na strategii zmiany rozwojowej i wymaga odpowiednich technik. Przedstawioną całościową koncepcję pedagogiki resocjalizacyjnej o wymiarach kreujących wieńczą przykłady metod: teatr resocjalizacyjny i resocjalizacja przez sport. Są to metody, których skuteczność została już potwierdzona, zwłaszcza wśród nieletnich przestępców.

Książka Profesora Marka Konopczyńskiego stanowi niezbędną lekturę dla szerokiego grona czytelników: studentów, pracowników wymiaru sprawiedliwości, wychowawców zakładów karnych, pedagogów szkolnych, pracowników socjalnych czy wolontariuszy, dla których dobro człowieka stanowi wartość nadrzędną. Opracowanie wprowadza czytelnika w proces myślenia twórczego i pozytywnego nastawienia do człowieka. Przełamuje obecny w resocjalizacji nurt powszechnej krytyki założeń teoretycznych i rozwiązań praktycznych. Wskazuje na obecność twórczych, mocnych stron jednostki, których rozwój prowadzi wykreowania nowej nieprzestępczej tożsamości. Jest to lektura obowiązkowa dla wszystkich, którzy wierzą w skuteczność resocjalizacji zorientowanej pedagogicznie.